

УДК 344/131+344/135 (477)

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2025.23.312498>

Ю. Ю. Коломієць,

докт. юрид. наук, доц., професор
кафедри кримінального права
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
почесний радник командувача
Південного оперативного козацького
округу, полковник

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ СТАТУТНИХ ПРАВИЛ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ЗА ВІДСУТНОСТІ ВІДНОСИН ПІДЛЕГЛОСТІ

У статті надана характеристика дідівщини, як негативного соціального явища, зроблений аналіз основних публікацій, в яких досліджується насильство серед військовослужбовців, вивчені матеріали практики, зроблено порівняльний аналіз ознак складу злочину, передбаченого ст. 406 КК України, з ознаками складу злочину, передбаченого ст. 10.1.11. проєкту КК України. Запропоновано Розділ XIX Особливої частини КК України назвати «Кримінальні правопорушення проти бойової готовності та боєздатності Збройних Сил України та інших військових формувань». Зроблено висновок, що розробникам проєкту КК України вдалося вирішити проблему конкуренції статей, які передбачають спеціальний та загальний склади кримінального правопорушення, врахувати умови та обставини, що суттєво підвищують ступень небезпечності дідівщини. Однак кількість потерпілих від цього злочину потрібно скоротити, адже військовозобов'язані та резервісти не несуть військової служби. Форми насильства, що утворюють об'єктивну сторону цього злочину, потрібно розширити. Крім насильства, що спричиняє фізичний біль, у ст. 10.1.11. проєкту КК України доцільно передбачити психологічне насильство, що має характер знущання чи глумлення над військовослужбовцем. Запропонована нова редакція ст. 10.1.11 проєкту КК України.

Ключові слова: дідівщина; бойова готовність та боєздатність Збройних Сил України; психологічне насильство; знущання і глумлення над військовослужбовцями; конкуренція статей КК України; воєнний стан; бойова обстановка.

Постановка проблеми. Армія кожної держави, в усі часи, при усіх формах правління та устрою, має одну й ту саму ідеологію – ідеологію сили та незламності держави. Про це свідчать статутні правила взаємовідносин

серед військовослужбовців, спеціальний одяг та відповідна символіка. Порухення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості є проявом негативного соціального явища – дідівщини, суспільна небезпека якої полягає в тому, що цькування та приниження насильством підриває морально-психологічний стан військовослужбовців, при якому вони не здатні належним чином виконувати покладені на них обов'язки. Особливо небезпечною дідівщина стає в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці. Чим довше йде війна, чим більш примусовою є мобілізація, тим частіше вчиняються порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями. Держава має докласти усі зусилля задля забезпечення порядку в Збройних Силах України шляхом підвищення ступеня реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності за вчинення військових кримінальних правопорушень.

Аналіз наукових досліджень. Нестатутні взаємовідносини між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості з'явилися разом із створенням перших військових формувань, адже якщо є певні правила, завжди з'являються ті, хто не бажає їх виконувати. Виключенням є лише Військо Запорізьке, хоча де хто вважає, що перші прояви дідівщини на українських теренах були навіть серед козацького війська. Такі думки виникли через те, що «у стосунках між козаками мав значення не вік, а час вступу на Січ: хто вступив раніше мав перевагу над тим хто вступив пізніше, тому останній називав першого «батьком», а перший останнього «сином» хоч батькові могло бути 20, а «синові» 40 років»¹. Насправді подібні висловлювання є викривленням історичних подій. В Україні слово «батько» було символом годувальника, захисника, ділової людини, що займається серйозними справами. Це було шанобливе звернення до козацької старшини, отаманів («Ой, Богдане, батьку Хмелю, Славний наш

¹ Військо Запорізьке Низове. *Вікіпедія*: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE_%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%B5_%D0%9D%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B5.

гетьмане Встала наша Україна На вражого пана»)². Серед українського козацтва дідівщини бути не могло. Україна переживала важкі часи, була втомлена від постійних війн та смут. В таких умовах вижити можна було лише об'єднавшись в єдине ціле заради досягнення поставленої мети. Козацький скаרב-заповідь говорить: «вчити можна або лише рідну і добру людину, або в годину лихоліття»³.

На жаль під час сучасної російсько-української війни дідівщина в Збройних Силах України поступова набуває все більшого розповсюдження. Причиною цього явища є слабка ідеологія та відсутність порядку. Для України козацтво – це традиція, споконвічний Звичай українського народу до виживання в умовах історичних, соціально-політичних перегонів. Під впливом російського пригноблення ця традиція була майже втрачена, саме тому українські науковці пишуть, що перші згадки про нестатутні відносини з'явилась тільки в 1919 році⁴.

З перших років своєї незалежності Україна обрала політику мирної безядерної держави, тому сила та міць української армії поступова занепадали. Складалося враження, що пройде ще трохи часу і Збройні Сили України почнуть виконувати виключно символічну функцію. Чим менше держава підтримує армію, тим менше фундаментальних наукових досліджень присвячується військовим кримінальним правопорушенням. Дослідженням кримінально-правових наслідків нестатутних взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості майже ніхто не займався. Є окремі праці, в яких розглядається насильство серед військовослужбовців та порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями: (кандидатська дисертація В. В. Бондарєва 2001

² Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. О. І. Потапенко, В. П. Коцура, В. В. Куйбіди. 6-е вид. Корсунь-Шевченківський: Корсунський видавничий дім «Всесвіт», 2015. С. 42.

³ Конах А. П., Притула О. Л., Рижов К. А. Український рукопаш «Спас». Правильник козака: Навчальний посібник. Запоріжжя: Видавництво комунального вищого навчального закладу «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2016. С. 5.

⁴ Ткаченко П. І. Нестатутні взаємовідносини між військовослужбовцями як детермінант самовільного залишення військової частини або місця служби. *Право і суспільство*. 2023. № 4. С. 277. URL: http://pravoisusplstvo.org.ua/archive/2023/4_2023/41.pdf.

року⁵, монографія В. В. Бондарєва 2002 року⁶, фахова стаття С. І. Дячука 2008 року⁷, монографія М. І. Карпенко 2007 року⁸, кандидатська дисертація М. І. Карпенко 2010 року⁹, фахова стаття П. І. Ткаченко 2021 року¹⁰ та ін. Після оголошення воєнного стану про дідівщину в українській армії зовсім перестали говорити: по-перше, вважається, що це ганебне явище є пережитком минулого і його майже вдалося викоренити серед українських військовослужбовців; по-друге, в умовах війни не можна писати про аморальні вчинки військовослужбовців Збройних Сил України, адже це підриває авторитет України на міжнародній арені. Щоправда в 2023 році П. І. Ткаченко написав статтю, в якій спробував звернути увагу науковців на те, що нестатутні взаємовідносини між військовослужбовцями є причиною самовільного залишення військової частини або місця служби¹¹. Але цих досліджень недостатньо.

Аналіз обвинувальних вироків за ст. 406 КК України (було досліджено 40 вироків з 5 липня 2022 року по 13 березня 2024 року) показав, що іноді судді допускають помилки під час кваліфікації суспільно небезпечних діянь, що вчиняються військовослужбовцями, а покарання призначається набагато менш суворе ніж передбачено у санкції статті.

Метою дослідження є: підвищення попереджувального значення ст. 406 КК України, вирішення проблем кваліфікації цього суспільно

⁵ Бондарєв В. В. Нестатутні взаємовідносини серед військовослужбовців Збройних Сил України: кримінологічний аналіз та попередження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2001. 20 с.

⁶ Бондарєв В. В. Насильство серед військовослужбовців (поняття, характеристика, причини та попередження: монографія. Київ, 2002. 271 с.

⁷ Дячук С. Насильство серед військовослужбовців, чи є підстави не бачити у цьому специфіки? *Право військової сфери*. 2008. № 3. С. 3–5.

⁸ Карпенко М. І. Кримінальна відповідальність за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості. Київ: КНТ, 2007. 232 с.

⁹ Карпенко М. І. Кримінальна відповідальність за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя : Класичний приватний ун-т, 2010. 17 с.

¹⁰ Ткаченко П. І. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2021. № 8. С. 101–107. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/14794/13472>.

¹¹ Ткаченко П. І. Нестатутні взаємовідносини між військовослужбовцями як детермінант самовільного залишення військової частини або місця служби. *Право і суспільства*. 2023. № 4. С. 277–287. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/4_2023/41.pdf.

небезпечного діяння в умовах воєнного стану, порівняння ознак складу злочину, передбаченого ст. 406 КК України з ознаками складу злочину, передбаченого ст. 10.1.11. проєкту КК України.

Методологічні основи дослідження. Право є ефективним регулятором суспільних відносин тільки тоді, коли усі галузі права працюють як єдиний, добре злагоджений механізм. Нормами конституційного, цивільного, трудового та інших галузей права встановлюються позитивні правила поведінки, які за своєю суттю є протилежністю кримінальним правопорушенням. Необхідність в кримінально-правових заборонах виникає тоді, коли інші галузі права не здатні протидіяти вчиненню протиправних діянь, але й кримінально-правові норми є малоефективними коли порушені внутрішні та зовнішні ознаки системності, за якими вони обов'язково повинні створюватися. До внутрішніх ознак системності належать: 1) взаємодія елементів логічної структури кримінально-правової норми; 2) узгодженість кримінально-правових норм у Кримінальному кодексі України; 3) узгодженість кримінально-правових норм з Конституцією України; 4) узгодженість кримінально-правових норм з нормами інших галузей права; 5) узгодженість кримінально-правових норм з нормами міжнародного права. До зовнішніх ознак системності належить взаємодія кримінально-правових норм із зовнішнім середовищем, з тими чи іншими фрагментами соціальної дійсності¹². На підставі перерахованих ознак перевіримо ефективність кримінально-правової норми, що міститься в ст. 406 КК України.

Виклад основного матеріалу. В ст. 49 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України сказано: «Військовослужбовці повинні постійно бути зразком високої культури, скромності й витримки, берегти військову честь, захищати свою й поважати гідність інших людей, зобов'язані завжди

¹² Коломієць, Ю. Ю. Кримінально-правова ідеологія в юридичній доктрині та кримінальному законодавстві України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2020. С. 22.

пам'ятати, що за їх поведінкою судять не лише про них, а й про Збройні Сили України в цілому»¹³. Мабуть тому деякі науковці пишуть, що основним безпосереднім об'єктом вказаного злочину є порядок взаємовідносин між військовослужбовцями, які не знаходяться у відносинах підлеглості, додатковим обов'язковим об'єктом є честь і гідність людини, а додатковим факультативним об'єктом можуть бути життя і здоров'я людини або інші суспільні цінності¹⁴. Однак, якщо уважно прочитати диспозицію ст. 406 КК України, то очевидним стане, що про знущання та глумлення над військовослужбовцями йдеться лише в ч. 2 цієї статті, а акцент зроблений на завданні побоїв та вчиненні іншого насильство. На підставі цього в юридичній літературі з'явилися інші думки з приводу об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 406 КК України. Так, О. В. Ободовський у своїй монографії «Військові кримінальні правопорушення: теорія і практика» пише: *«Основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення є бойова готовність та боєздатність окремого військовослужбовця і військового підрозділу в цілому. Додатковим безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення є здоров'я та життя людини»*¹⁵. Родовим об'єктом військових кримінальних правопорушень автор вважає бойову готовність та боєздатність Збройних Сил України та інших військових формувань¹⁶.

На жаль останнім часом науковці та законодавець знеособлюють кримінально-правові норми, позбавляючи їх виховної функції. В проєкті КК України військові кримінальні правопорушення містяться в книзі десятій під назвою «Кримінальні правопорушення проти порядку несення військової

¹³ Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: затверджений Законом України від 24 березня 1999 року № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>.

¹⁴ Ткаченко П. І. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2021. № 8. С. 101–107. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/14794/13472>.

¹⁵ Ободовський О. В. Військові кримінальні правопорушення: теорія і практика: монографія. Одеса: Юридична література, 2023. С. 151.

¹⁶ Ободовський О. В. Військові кримінальні правопорушення: теорія і практика: монографія. Одеса: Юридична література, 2023. С. 28.

служби», кримінальна відповідальність за дідівщину передбачена в Розділі 10.1. під назвою «Кримінальні правопорушення проти порядку підлеглості та військової честі», стаття 10.1.11. має назву «Насильство за відсутності відносин підлеглості». Про військову честь йдеться лише в назві Розділу 10.1., самі кримінальні правопорушення, що містяться в цьому розділі, на честь та гідність військовослужбовців не посягають. Військовослужбовці, військовозобов'язані або резервісти підлягають кримінальній відповідальності згідно проєкту КК України за вчинення насильства щодо інших військовослужбовців, військовозобов'язаних чи резервістів, за відсутності між ними відносин підлеглості, лише тоді, коли воно завдало фізичного болю¹⁷.

Систему Особливої частини КК України давно потрібно було вдосконалити з урахуванням досягнень науки кримінального права. Ідея про систематизацію кримінальних правопорушень за родовим об'єктом мала як теоретичне, так і практичне значення, але вона не дуже вдало була відображена в Кримінальному кодексі. Деякі розділи мають назву «Кримінальні правопорушення проти порядку...». Тоді виникає питання: «Що ми охороняємо: суспільні відносини, блага, цінності, осіб чи встановлений порядок?». Робоча група, яка працює над проєктом КК України, об'єктом кримінальних правопорушень вважає соціальні цінності, проте все одно в назвах розділів Особливої частини використовує словосполучення «проти порядку...». Соціальною цінністю є не порядок, а те заради чого він встановлюється. Наприклад, порядок несення військової служби встановлюється з метою забезпечення бойової готовності та боєздатності Збройних Сил України та інших військових формувань. Отже позиція О. В. Ободовського щодо визначення родового об'єкту військових кримінальних правопорушень є більш вдалою. Можливо Розділ XIX

¹⁷ Контрольний текст проєкту КК України (станом на 16.06.2024 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/06/17/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-16-06-2024.pdf>.

Особливої частини КК України доцільно назвати «Кримінальні правопорушення проти бойової готовності та боєздатності Збройних Сил України та інших військових формувань». Якщо виходити з того, що безпосередній та родовий об'єкт співвідносяться як частина та ціле, то визначення основного безпосереднього об'єкту, запропоноване О. В. Ободовським є науково обґрунтованим. Що стосується додаткового безпосереднього об'єкту, то поряд із обов'язковим додатковим об'єктом може бути факультативний додатковий об'єкт, а саме честь та гідність військовослужбовців, адже «інше насильство» може супроводжуватися приниженням людини.

Потерпілими від цього кримінального правопорушення за чинним КК України є тільки військовослужбовці, за проєктом КК України – військовослужбовці, військовозобов'язані або резервісти. Таке розширення кола потерпілих є необґрунтованим, адже військовозобов'язані та резервісти не несуть військової служби.

Об'єктивна сторона досліджуваного злочину полягає в порушенні статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості, що виявляються в завданні побойів чи вчиненні іншого насильства. За ст. 28 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України єдиноначальність є одним із принципів будівництва і керівництва Збройними Силами України. В цьому ж Статуті передбачено, що військовослужбовець може бути начальником або за своїм службовим становищем, або за військовим званням. Відповідальність за опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків передбачена в ст. 404 КК України. Під час кваліфікації військових кримінальних правопорушень судді іноді припускаються помилки, не враховуючи те, що потерпілим за ст. 404 КК України може бути не лише начальник, а також інші особи, які виконують покладені на них обов'язки з військової служби. Дії «інших осіб» помилково кваліфікуються за ст. 406 КК України. Як

правильно зазначає О. В. Ободовський, у вирозі Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 27 липня 2022 року у справі № 357/4558/22, яким лейтенанта було визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 406 КК України, прямо сказано, що злочин було вчинено щодо старшого лейтенанта, *«який в цей час виконував обов'язки чергового вказаного військового містечка та виявив у лейтенанта... ознаки алкогольного сп'яніння, про що мав доповісти командуванню військової частини»*¹⁸. На думку О. В. Ободовського, дії лейтенанта потрібно було кваліфікувати за ст. 404 КК України.

Щодо кримінально-правової оцінки побоїв серед науковців не виникає серйозних дискусій. Дискусії виникають при розкритті змісту діянь, що належать до «іншого насильства». В п. 30 ч. 2 ст. 1.4.1. проєкту КК України сказано, що «насильство – фізичний, акустичний, світловий, термічний чи хімічний вплив на іншу людину»¹⁹. Очевидно, що наука кримінального права поступово відходить від класичного розуміння насильства у вітчизняній юридичній літературі, коли насильством вважалося як фізичне, так і психічне насильство. Насправді, наслідки психічного насильства можуть бути більш суспільно небезпечними, ніж наслідки насильства, що завдає фізичний біль. Форми знущання часто залежать від фантазії самих військовослужбовців. Наприклад, в одній з військових частин, військовослужбовець вирішив пожартувати над своїм товаришем по службі. Дочекавшись поки той засне, він намалював на його голому заді мішень, вставив між сідниць палицю та зробив фотографії, які розіслав іншим товаришам по службі. Фізичний біль такі дії військовослужбовцю не спричинили (проникнення в тіло людини не була, проявів сексуального насильства теж не було), але психологічна травма була нанесена дуже серйозна. Очевидно, що психологічне насильство є одним з діянь, що утворює об'єктивну сторону кримінального порушення,

¹⁸ Ободовський О. В. Військові кримінальні правопорушення: теорія і практика: монографія. Одеса: Юридична література, 2023. С. 152.

¹⁹ Контрольний текст проєкту КК України (станом на 16.06.2024 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/06/17/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-16-06-2024.pdf>.

передбаченого ст. 406 КК України, і має бути одним з діянь, що утворює об'єктивну сторону кримінального порушення, передбаченого ст. 10.1.11 проєкту КК України.

В юридичній літературі є пропозиції розглядати визначення психологічного насильства закріплене в п. 14 ст. 1 Закону України «Про запобігання домашньому насильству» не лише як одну з форм домашнього насильства, але й як форму вчинення інших кримінальних правопорушень²⁰. На наш погляд психологічне насильство, що посягає на честь та гідність військовослужбовців, та психологічне насильство, що посягає на честь та гідність членів сім'ї, відрізняються і за формою, і за змістом, адже мова йде про зовсім різні суспільні відносини, суб'єкти яких виконують різні соціальні ролі. Психологічне насильство має бути кримінально карним лише тоді, коли має характер знущання чи глумлення над військовослужбовцями.

Точки зору науковців щодо співвідношення понять «знущання» та «глумлення» розділилися на дві групи:

- перша група авторів (В. О. Ободовський²¹, М. І. Хавронюк²²) знущання та глумлення над військовослужбовцями вважає подібними (чи навіть тотожними) поняттями;
- друга група авторів (Г. М. Анісімов²³, М. Й. Карпенко²⁴, В. А. Клименко²⁵, С. О. Харитонов²⁶) знущання та глумлення над військовослужбовцями вважає різними поняттями. Представники даної групи

²⁰ Ободовський О. В. Військові кримінальні правопорушення: теорія і практика: монографія. Одеса: Юридична література, 2023. С. 161.

²¹ Ободовський О. В. Військові кримінальні правопорушення: теорія і практика: монографія. Одеса: Юридична література, 2023. С. 167.

²² Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / А. М. Бойко, Л. П. Брич, О. О. Дудоров та ін.; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-ге вид., переробл. та допов. Київ, 2019. С. 1292.

²³ Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): навч. посіб. / Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін.; за заг. ред. М. І. Панова. Харків, 2011. С. 51.

²⁴ Карпенко М. І. Кримінальна відповідальність за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя : Класичний приватний ун-т, 2010. С. 11.

²⁵ Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 2-ге вид., переробл. та доповн. / Відп. ред. С. С. Яценко. Київ: А.С.К., 2003. С. 885.

²⁶ Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України: монографія. Харків, 2018. С. 137, 138.

визначення названих понять дають, як кваліфікуючих ознак діяння, передбаченого ч. 1 ст. 406 КК України. Ми же пропонуємо знущання та глумлення вважати формами психологічного насильства між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості в проєкті КК України. При цьому під знущанням слід розуміти систематичне вербальне та невербальне приниження честі та гідності особи (образи, погрози, розповсюдження неправдивої інформації та ін.), глумленням слід вважати «дії, які супроводжуються демонстративною зневагою до загальноприйнятих норм моралі, проявом безсоромності, які полягають у вчиненні образливих дій стосовно потерпілого або примушенні останнього вчиняти такі дії, які цинічно принижують його честь і гідність...»²⁷.

Суб'єктивні ознаки цього кримінального правопорушення більш менш визначені в науково-практичних коментарях та учбових посібниках. Суб'єкт злочину спеціальний – військовослужбовець, який не перебуває з потерпілим у відносинах підлеглості. Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом щодо діяння, умисною чи необережною формами вини щодо настання наслідків.

Аналіз обвинувальних вироків суду показав, що деякі судді допускають помилки не тільки під час вирішення питання про наявність чи відсутність сукупності злочинів у разі порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості, але й під час визначення форми вини, коли ознаки умислу очевидні. Так, вироком Дружківського міського суду Донецької області від 22 лютого 2023 року у справі № 219/3644/20 молодшого сержанта, раніше судимого вироком Новоград-Волинського міського суду Житомирської області від 26.02.2007 року за ст. ст. 28 ч. 3 ст. 257, 28 ч. 3 ст. 187 ч. 4, 263 ч. 1, 342 ч. 2, 309 ч. 1, 358 ч. 1 КК України до покарання у виді позбавлення волі на строк 7 років 6

²⁷ Карпенко М. І. Кримінальна відповідальність за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя : Класичний приватний ун-т, 2010. С. 11.

місяців, було визнано винним у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 121 ч. 1, 128, 406 ч. 3 КК України. Йому було призначено покарання: за ст. 121 ч. 1 КК України із застосуванням ст. 69 КК України у виді позбавлення волі на строк 3 (три) роки 6 (шість) місяців; за ст. 128 КК України у виді позбавлення волі на строк 2 (два) роки; за ч. 3 ст. 406 КК України у виді позбавлення волі на строк 3 (три) роки. На підставі ч. 1 ст. 70 КК України шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим остаточне покарання було призначено у виді позбавлення волі на строк 3 (три) роки 6 (шість) місяців²⁸.

Всебічного обговорення як на теоретичному, так і практичному рівні потребують наступні питання:

по-перше, чи має місце сукупність злочинів тоді, коли порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості супроводжується умисним нанесенням тяжких тілесних ушкоджень;

по-друге, чим відрізняється необережне нанесення тілесних ушкоджень середньої тяжкості від залишення в небезпеці;

по-третьє, чи може людина, яка схильна до порушення встановлених державою правил, служити в Збройних Силах України;

в-четвертих, чи справедливим є покарання призначене на підставі угоди про визнання винуватості.

Питання про наявність чи відсутність сукупності злочинів тоді, коли порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості супроводжується умисним нанесенням тяжких тілесних ушкоджень теоретиками та практиками вирішується по різному. Так, С. І. Дячук пропонує кваліфікувати умисне заподіяння потерпілому тяжких тілесних ушкоджень одночасно як за частиною третьою

²⁸ Вирок Дружківського міського суду Донецької області від 22 лютого 2023 року у справі № 219/3644/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109352758>.

статті 406 КК України (за ознакою спричинення тяжких наслідків), так і за відповідними статтями про злочини проти життя та здоров'я особи²⁹. Г. М. Анісімов³⁰, В. А. Клименко³¹ вважають, що умисне заподіяння потерпілому тяжких тілесних ушкоджень слід кваліфікувати за сукупністю злочинів (ч. 2 ст. 121 та ч. 3 ст. 406 КК України) лише тоді, коли вони спричинили смерть потерпілого. На думку О. В. Ободовського, умисне тяжке тілесне ушкодження має кваліфікуватися тільки за ст. 121 КК України (якщо тілесне ушкодження визнається тяжким тільки за ознакою небезпеки для життя в момент заподіяння, в інших випадках – за ч. 3 ст. 406 КК України)³².

Немає єдиної точки зору щодо кваліфікації згаданих кримінальних правопорушень і серед суддів. Наприклад, вироком Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 29 червня 2022 року солдата було визнано винуватим у заподіянні умисного тяжкого тілесного ушкодження, а саме умисного тілесного ушкодження, небезпечного для життя в момент заподіяння та у порушенні статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності між ними відносин підлеглості, що виявилось у вчиненні іншого насильства, що спричинило тяжкі наслідки. Суд дійшов висновку, що винуватість обвинуваченого доведена в повному обсязі, і його умисні дії вірно кваліфіковані органом досудового слідства за ч. 1 ст. 121, ч. 3 ст. 406 КК України³³. Іншої позиції щодо кваліфікації кримінальних правопорушень дотримується Тернівський районний суд міста Кривого Рогу, розглядаючи кримінальне провадження стосовно солдата, який обвинувачувався у тому, що вчинив кримінальні правопорушення, передбачені за ч. 3 ст. 406, ч. 1 ст. 121 КК України. Суд не погодився з кваліфікацією

²⁹ Дячук С. Насильство серед військовослужбовців, чи є підстави не бачити у цьому специфіки? *Право військової сфери*. 2008. № 3. С. 4–5.

³⁰ Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): навч. посіб. / Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін.; за заг. ред. М. І. Панова. Харків, 2011. С. 53.

³¹ Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 2-ге вид., переробл. та доповн. / Відп. ред. С. С. Яценко. Київ: А.С.К., 2003. С. 885.

³² Ободовський О. В. Військові кримінальні правопорушення: теорія і практика: монографія. Одеса: Юридична література, 2023. С. 172–173.

³³ Вирок Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 29 червня 2022 року у справі № 183/3532/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104984991>.

слідчим інкримінованого обвинуваченому злочину за ч. 1 ст. 121 КК України, оскільки обвинуваченому інкриміновано злочин за спеціальною нормою статті 406 КК України, з огляду на те, що обвинувачений є військовослужбовцем, порушення статутних відносин за відсутності відносин підлеглості, та за кваліфікуючою ознакою ч. 3 цієї статті, настання тяжких наслідків у виді спричинення тяжких тілесних ушкоджень потерпілому, тому додаткової кваліфікації за ч. 1 ст. 121 КК України не потребує, тому як умисні дії обвинуваченого та наслідки таких дій, за відсутності інших кваліфікуючих ознак, повною мірою охоплюються ч. 3 ст. 406 КК України, як спеціальною нормою, яка підлягає застосуванню у даному випадку³⁴.

Неоднозначний підхід до кваліфікації зазначених кримінальних правопорушень викликаний не стільки помилками правозастосовувачів, скільки недосконалістю формулювання кримінально-правових норм. Правила кваліфікації кримінальних правопорушень давно слід було закріпити на законодавчому рівні. В розділі 2.10. проекту КК України передбачені правила кваліфікація кримінального правопорушення у разі конкуренції статей, які передбачають цілий склад кримінального правопорушення та його частину (ст. 2.10.5.), а також у разі конкуренції статей, які передбачають спеціальний та загальний склади кримінального правопорушення (ст. 2.10.6.). Стаття 4.2.15. проекту КК України передбачає відповідальність за насильство, що завдало фізичного болю. Стаття 10.1.11. проекту КК України передбачає відповідальність за насильство між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості. Названі статті відповідно містять загальний та спеціальний склади кримінального правопорушення. Застосуванню підлягає ст. 10.1.11 проекту КК України. На підставі цього можна зробити висновок, що вбивство, доведення до

³⁴ Вирок Тернівський районний суд міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 23 грудня 2021 року у справі № 215/7201/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102142661>.

самогубства, спричинення шкоди здоров'ю статтею 10.1.11 проєкту КК України не охоплюються.

На жаль суди, розглядаючи кримінальні справи, особливо ті, в яких є угода про визнання винуватості, неуважно ставляться до вивчення матеріалів справи та неправильно застосовують норми матеріального права. Так, Дружківський міський суд Донецької області у вирокі від 22 лютого 2023 року кваліфікував дії молодшого сержанта за ст. 128 КК України, як необережне спричинення середньої тяжкості тілесних ушкоджень, замість того, щоб кваліфікувати ці дії за ст. 135 КК України, як залишення в небезпеці. Обґрунтовує надану кваліфікацію суд наступним чином: «Молодший сержант ОСОБА_5 діючи з необережності, в результаті злочинної недбалості, не передбачаючи можливості настання шкоди для здоров'я ОСОБА_6, хоча повинен був і міг її передбачити, діючи з більшою обачністю, зайшов до приміщення житлового будинку з метою вирішення особистих побутових питань, залишивши потерпілого ОСОБА_6 на подвір'ї вказаного будинку на землі, що була вкрита нашаруванням снігу, у лежачому положенні на животі, в оголеному стані з наявними тілесними ушкодженнями при температурі повітря приблизно 4 С, що виразилось у настанні у молодшого сержанта ОСОБА_6 тілесних ушкоджень у виді контактного відмороження І-ІІ ст. черевної стінки, передньої поверхні обох стегон, обох сідниць, які відносяться до тілесних ушкоджень середньої тяжкості»³⁵. Надане судом обґрунтування є ірраціональним. Не можна з необережності залишити оголену, поранену людину на землі вкриту нашаруванням снігу. Винний умисно поставив потерпілого в небезпечний для життя стан і залишив його без допомоги. Його дії слід було кваліфікувати за ч. 3 ст. 135 КК України (санкція цієї статті набагато вище, ніж санкція ст. 128 КК України).

³⁵ Вирок Дружківського міського суду Донецької області від 22 лютого 2023 року у справі № 219/3644/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109352758>.

Виникає питання, як в реєстрі судових рішень з'являються вирoki в яких має місце явне порушення норм процесуального права та неправильне застосування норм матеріального права? Чому людина, яка була визнана винною за ст. ст. 28 ч. 3 ст. 257, 28 ч. 3 ст. 187 ч. 4, 263 ч. 1, 342 ч. 2, 309 ч. 1, 358 ч. 1 КК України, продовжує служити в Збройних Силах України? Невже усі забули, що армія без честі, все одно, що людина без душі?! Чому Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області призначив солдату покарання за заподіяння умисного тяжкого тілесного ушкодження небезпечного для життя в момент заподіяння (ч. 1 ст. 121 КК України) та за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності між ними відносин підлеглості (ч. 3 ст. 406 КК України) 6 (шість) років позбавлення волі³⁶, а Дружківський міський суд Донецької області молодшому сержанту призначив покарання за заподіяння забійних ран голови, параорбітальних гематом, забою головного мозку з формуванням контузіонно-геморагічного вогнища в лівій тім'яній долі, пластичного субдурального крововиливу лівої півкулі, субарахноїдального крововиливу, переломів 8, 9, 10 ребер праворуч та 4,11 ребер ліворуч, правобічного гемопневмотораксу, пневмомедіастенуму (ч.1 ст. 121 КК України), за залишення пораненої оголеної людини на снігу в небезпечному стані без допомоги (ст. 128 КК України), за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (ч. 3 ст. 406 КК України) 3 (три) роки 6 (шість) місяців³⁷?

Серед кваліфікуючих ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 406 КК України, немає таких ознак як вчинення діяння в умовах воєнного стану або у бойовій обстановці. Хоча ступінь суспільної небезпеки цього злочину в умовах воєнного стану та в бойовій обстановці підвищується так само, як і інших військових кримінальних правопорушень.

³⁶ Вирок Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 29 червня 2022 року у справі № 183/3532/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104984991>.

³⁷ Вирок Дружківського міського суду Донецької області від 22 лютого 2023 року у справі № 219/3644/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109352758>.

Наприклад, в таких умовах і в такій обстановці легше помститися за спричинене приниження. Жертва може чекати слушного моменту для помсти. Як правило, такий момент настає на полі бою, коли: можна вбити товариша з рушниці солдатів ворожої армії, штовхнути на міну, не надати допомогу в разі поранення та ін. Те, що починалося як жарт, може потягнути за собою непоправні наслідки, від яких залежить результат війни. В проєкті КК України цей недолік був виправлений. В ст. 10.1.2. проєкту сказано: «Ознаками, що підвищують на два ступеня тяжкість злочинів, передбачених цим Розділом, є вчинення умисного злочину: 1) в умовах воєнного стану; 2) у бойовій обстановці»³⁸. До таких злочинів належить і злочин, передбачений ст. 10.1.11. проєкту КК України.

На підставі викладеного можна зробити **висновок**, що розробникам проєкту КК України вдалося вирішити проблему конкуренції статей, які передбачають спеціальний та загальний склади кримінального правопорушення, врахувати умови та обставини, що суттєво підвищують ступень небезпечності дідівщини. Однак кількість потерпілих від цього злочину потрібно скоротити, а форми насильства, що утворюють об'єктивну сторону, розширити. Статтю ст. 10.1.11 проєкту КК України доцільно викласти в наступній редакції:

«Стаття 10.1.11. Насильство між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості

Військовослужбовець, який щодо іншого військовослужбовця, за відсутності між ними відносин підлеглості, вчинив насильство, що завдало фізичного болю, або вчинив психологічне насильство, що має характер знущання чи глумлення над військовослужбовцем, –

вчинив злочин 3 ступеня».

Список використаних джерел

1. Бондарев В. В. Насильство серед військовослужбовців (поняття, характеристика, причини та попередження: монографія. Київ, 2002. 271 с.

³⁸ Контрольний текст проєкту КК України (станом на 16.06.2024 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/06/17/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-16-06-2024.pdf>.

2. Бондарев В. В. Нестатутні взаємовідносини серед військовослужбовців Збройних Сил України: кримінологічний аналіз та попередження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2001. 20 с.
3. Вирок Дружківського міського суду Донецької області від 22 лютого 2023 року у справі № 219/3644/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109352758>.
4. Вирок Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 29 червня 2022 року у справі № 183/3532/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104984991>.
5. Вирок Тернівський районний суд міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 23 грудня 2021 року у справі № 215/7201/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102142661>.
6. Військо Запорізьке Низове. *Вікіпедія*: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE_%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%B5_%D0%9D%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B5.
7. Дячук С. Насильство серед військовослужбовців, чи є підстави не бачити у цьому специфіки? *Право військової сфери*. 2008. № 3. С. 3–5.
8. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. О. І. Потапенко, В. П. Коцура, В. В. Куйбіди. 6-е вид. Корсунь-Шевченківський: Корсунський видавничий дім «Всесвіт», 2015. 912 с.
9. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): навч. посіб. / Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін.; за заг. ред. М. І. Панова. Харків, 2011. 184 с.
10. Карпенко М. І. Кримінальна відповідальність за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості. Київ: КНТ, 2007. 232 с.
11. Карпенко М. І. Кримінальна відповідальність за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя : Класичний приватний ун-т, 2010. 17 с.
12. Коломієць, Ю. Ю. Кримінально-правова ідеологія в юридичній доктрині та кримінальному законодавстві України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2020. 44 с.
13. Конах А. П., Притула О. Л., Рижов К. А. Український рукопаш «Спас». Правильник козака: Навчальний посібник – Запоріжжя: Видавництво комунального вищого навчального закладу «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2016 . 88 с.
14. Контрольний текст проекту КК України (станом на 16.06.2024 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/06/17/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-16-06-2024.pdf>.

15. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 2-ге вид., переробл. та доповн. / Відп. ред. С. С. Яценко. Київ: А.С.К., 2003. 976 с.
16. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / А. М. Бойко, Л. П. Брич, О. О. Дудоров та ін.; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ, 2019. 1384 с.
17. Ободовський О. В. Військові кримінальні правопорушення: теорія і практика: монографія. Одеса: Юридична література, 2023. 625 с.
18. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: затверджений Законом України від 24 березня 1999 року № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>.
19. Ткаченко П. І. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2021. № 8. С. 101–107. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/14794/13472>.
20. Ткаченко П. І. Нестатутні взаємовідносини між військовослужбовцями як детермінант самовільного залишення військової частини або місця служби. *Право і суспільство*. 2023. № 4. С. 277–287. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/4_2023/41.pdf.
21. Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України: монографія. Харків, 2018. 328 с.

REFERENCES

1. Bondariev, V. V. (2002). *Nasylstvo sered viiskovosluzhbovtiv (poniattia, kharakterystyka, prychyny ta poperedzhennia*. Kyiv. 271 p. [in Ukrainian].
2. Bondariev, V. V. (2001). *Nestatutni vzaiemovidnosyny sered viiskovosluzhbovtiv Zbroinykh Syl Ukrainy: kryminolohichniy analiz ta poperedzhennia. Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. 20 p. [in Ukrainian].
3. Vyrok Druzhkivskoho miskoho sudu Donetskoi oblasti vid 22 liutoho 2023 roku u spravi № 219/3644/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109352758>.
4. Vyrok Novomoskovskoho miskraionnoho sudu Dnipropetrovskoi oblasti vid 29 chervnia 2022 roku u spravi № 183/3532/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104984991>.
5. Vyrok Ternivskiyi raionnyi sud mista Kryvoho Rohu Dnipropetrovskoi oblasti vid 23 hrudnia 2021 roku u spravi № 215/7201/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102142661>.
6. Viisko Zaporizke Nyzove. *Vikipediia: vilna entsyklopediia*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE_%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BE%D

0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%B5_%D0%9D%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B5.

7. Diachuk, S. (2008). Nasylstvo sered viiskovosluzhbovtiv, chy ye pidstavy ne bachyty u tsomu spetsyfiky? *Pravo viiskovoi sfery*, 3, 3–5 [in Ukrainian].

8. Potapenko, O. I., Kotsura, V. P., Kuibidy, V. V. (Eds.). (2015). *Entsyklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy*. Korsun-Shevchenkivskiy: Korsunskiy vydavnychiy dim «Vsesvit». 912 p. [in Ukrainian].

9. Anisimov, H. M., Dziuba, Yu. P., Kasyniuk, V. I. et al. (2011). *Zlochyny proty vstanovlenoho poriadku nesennia viiskovoi sluzhby (viiskovi zlochyny)*. M. I. Panov (Ed.). Kharkiv. 184 p. [in Ukrainian].

10. Karpenko, M. I. (2007). *Kryminalna vidpovidalnist za porushennia statutnykh pravyl vzaiemovidnosyn mizh viiskovosluzhbovtiamy za vidsutnosti vidnosyn pidlehlosti*. Kyiv: KNT. 232 p. [in Ukrainian].

11. Karpenko, M. I. (2010). *Kryminalna vidpovidalnist za porushennia statutnykh pravyl vzaiemovidnosyn mizh viiskovosluzhbovtiamy za vidsutnosti vidnosyn pidlehlosti. Extended abstract of candidate's thesis*. Zaporizhzhia: Klasychnyi pryvatnyi un-t. 17 p. [in Ukrainian].

12. Kolomiets, Yu. Yu. (2020). *Kryminalno-pravova ideolohiia v yurydychnii doktryni ta kryminalnomu zakonodavstvi Ukrainy. Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa, 2020. 44 p. [in Ukrainian].

13. Konakh, A. P., Prytula, O. L., Ryzhov, K. A. (2016). *Ukrainskyi rukopash «Spas». Pravylnyk kozaka: Navchalnyi posibnyk – Zaporizhzhia: Vydavnytstvo komunalnoho vyshchoho navchalnoho zakladu «Khortytska natsionalna navchalno-reabilitatsiina akademiia» Zaporizkoi oblasnoi rady*. 88 p. [in Ukrainian].

14. Kontrolnyi tekst proiektu KK Ukrainy (stanom na 16.06.2024 roku). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/06/17/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-16-06-2024.pdf>.

15. Yatsenko, S. S. (Ed.). (2003). *Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy*. Kyiv: A.S.K.. 976 p. [in Ukrainian].

16. Boiko, A. M., Brych, L. P., Dudorov, O. O. et al. (2019). *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy*. M. I. Melnyk, M. I. Khavroniuk (Eds.). Kyiv, 2019. 1384 p. [in Ukrainian].

17. Obodovskyi, O. V. (2023). *Viiskovi kryminalni pravoporushennia: teoriia i praktyka: monohrafiia*. Odesa: Yurydychna literatura. 625 p. [in Ukrainian].

18. Statut vnutrishnoi sluzhby Zbroinykh Syl Ukrainy: zatverdzhenyi Zakonom Ukrainy vid 24 bereznia 1999 roku № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>.

19. Tkachenko, P. I. (2021). *Kryminalno-pravova ta kryminolohichna kharakterystyka porushennia statutnykh pravyl vzaiemovidnosyn mizh viiskovosluzhbovtiamy za vidsutnosti vidnosyn pidlehlosti. Mizhnarodnyi*

naukovyi zhurnal «Hraal nauky», 8, 101–107. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/14794/13472> [in Ukrainian].

20. Tkachenko, P. I. (2023). Nestatutni vzaiemovidnosyny mizh viiskovosluzhbovtsiamy yak determinant samovilnoho zalysnennia viiskovoi chastyny abo mistsia sluzhby. *Pravo i suspilstvo*, 4, 277–287. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/4_2023/41.pdf [in Ukrainian].

21. Kharytonov, S. O. (2018). Kryminalna vidpovidalnist za viiskovi zlochynty za kryminalnym pravom Ukrainy. Kharkiv. 328 p. [in Ukrainian].

Kolomiets Y. Y. Criminal liability for violation of the statutory rules of relations between military personnel in the absence of subordinate relations

The article provides a description of hazing as a negative social phenomenon, an analysis of the main publications in which violence among military personnel is investigated, practice materials are studied, and a comparative analysis of the features of the crime provided for in Art. 406 of the Criminal Code of Ukraine, with the elements of the crime provided for by Art. 10.1.11. of the CC of Ukraine project. It is proposed to name Chapter XIX of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine «Criminal offenses against the combat readiness and combat capability of the Armed Forces of Ukraine and other military formations». It was concluded that the developers of the project of the Criminal Code of Ukraine managed to solve the problem of competing articles that provide for special and general components of the criminal offense, to take into account the conditions and circumstances that significantly increase the degree of danger of hazing. However, the number of victims of this crime must be reduced, because conscripts and reservists do not perform military service. The forms of violence that make up the objective side of this crime need to be expanded. In addition to violence that causes physical pain, in Art. 10.1.11. the draft of the Criminal Code of Ukraine should provide for psychological violence that has the character of mocking or mocking a serviceman. The proposed new version of Art. 10.1.11 of the CC of Ukraine project:

«Article 10.1.11. Violence between servicemen in the absence of subordinate relations

A serviceman who committed violence against another serviceman, in the absence of a subordinate relationship between them, causing physical pain, or committed psychological violence that has the character of mocking or mocking the serviceman, -

committed a crime of the 3rd degree».

Key words: *hazing; combat readiness and combat capability of the Armed Forces of Ukraine; psychological violence; mockery and mockery of servicemen; competition of articles of the Criminal Code of Ukraine; martial law; combat situation.*